

להתראות הוצאות לאור. שלום עידן חדש ומסקרן

מחשבות ומניפסט מאת ארנה קזין

זה לא כבר קיבלתי מכתב מהוצאת הספרים שבה ראו אור ארבעה [משבעת ספרי](#). לקראת מבצע סידור מדפים במחסני ההוצאה ולכבוד שבוע הספר, הם הזמינו אותי לקנות עותקים מהספרים שלי בהנחה גדולה: 5 שקלים לעותק, ובלבד שאקנה לפחות מאה עותקים מכל כותר.

במכתב חוזר שאלתי כמה עותקים נשארו במחסן. התשובה העבירה בי רעד. מאות רבות של עותקים יושבים ומחכים בקומת קרקע של בניין מלבני ותיק ונטול הדר ברחוב המוסכים בבני ברק. עד לאותו רגע לא ידעתי, או לא רציתי לדעת, כמה מעט עותקים נמכרו מהספרים שכתבתי.

לדוגמה: מ"פיקניק", אסופת סיפורים קצרים שראתה אור ב-2006 במהדורה אחת של כ-1,300 עותקים, נשארו במחסן כעבור 12 שנים לא פחות מ-650 עותקים. משאר הספרים שכתבתי נדפסו אבל גם נשארו עותקים רבים עוד יותר.

מה יקרה עכשיו לעותקים האלה ששכבו זמן רב מדי במחסן? עושה רושם שהם מועדים לגריסה. כלומר, בעצם קיבלתי בזאת מההוצאה אפשרות לערוך קניית הצלה. אם לא ארכוש אותם מיד ואנסה להפיץ את הספרים לקוראים בעצמי, כשלושת אלפים עותקים של ספרי ייגרסו, ויחזרו בגלגול הבא כנייר אחר, עם סיפור אחר מאת מישהו אחר.

חשוב לי לציין: אין בלבי כל תלונה על אנשי ההוצאה. במקום שבו גורסים ספרים – מפנים מקום על המדפים לספרים חדשים. זה הגיוני והיגיוני: המחסן ברחוב הירקון בבני ברק יכול להכיל רק כמות מוגבלת של נייר כרוך.

וגם זאת חשוב לי לציין, כדי להפיג מעט את המבוכה: אף שמעטים קנו אותם וקראו, הספרים כולם התקבלו בהערכה. "קובץ הסיפורים [...] 'פיקניק' היה בעיני מועמד טוב לספר העברי הטוב ביותר שרבים לא קראו בשנים האחרונות", [כתב נסים קלדרון](#) (ynet, 2010). [ודרור בורשטיין העיד](#) שהספר "כולל 25 סיפורים, שיש בהם כמה מעולים, ואחד מהם, שאזכיר בהמשך, נפלא ממש" (מוסף ספרים, הארץ, 2006).

וכך, הדיון שמתעורר עכשיו הוא דיון פנימי בעקבות מחשבה על ספרים מודפסים שלא נמכרו: איך עלי לחשוב על העותקים האלה שמעלים אבק במחסן? האם אוכל להפוך אותם מאבן מעמסה, שאין לה הופכין, לאבן שואבת? ובכלל, האם חשוב לי שלא ייצאו מהמחסן גרוסים – פתיתים וקרעים – אלא בדרך אחרת: שלמים, כבדים? אפילו אם יהיו בעלי משקל רק כמעצורים-לדלת? האם העיקר הוא שיתפסו מקום בעולם?

איך להמשיך לכתוב יצירות ספרותיות ולפרסם אותן

אני מבקשת לשתף אתכם בהחלטה חגיגית. זהו עניין שחשבתי עליו הרבה באחרונה, וקראתי ולמדתי ודיברתי והתעניינתי, וישנתי על ההחלטה, וקמתי בבוקר משוכנעת, ושוב הפכתי בהחלטה, והפכתי בה, וזהו זה: התקבלה.

אני רוצה להצהיר עליה קבל עם ועדה, אבל אני מתקשה למצוא את הטון הנכון. זו החלטה אישית, נימוקיה אישיים והשלכותיה אישיות. אבל יש להחלטה הזאת גם יומרה של מחשבה על התרבות שלנו בעת הזאת, ואפילו יש בה רובד של המלצה לאחרים, הצעה לחשוב על הדברים אחרת ממה שנהוג – כלומר, בלשונו של ג'ורג' אורוול, יש בה ממד פוליטי. וכאן טמון הקושי למצוא את הטון הנכון: אני לא בטוחה שאני האדם הנכון לשאת הרחק את הבשורה הפוליטית (פוליטית במובן שאורוול הגדיר בחיבור "מדוע אני כותב": "הניסיון לגרום לאנשים לחשוב אחרת על איך החברה שלנו יכולה וצריכה להיראות").

ההחלטה שלי היא זו: לא אגיש עוד כתבי יד להוצאות ספרים. או במלים אחרות: לא אוציא עוד ספרים בדפוס באחד מבתי ההוצאה לאור בישראל. מאחורי ההחלטה עומדת בין היתר השערה אחת: תם עידן המו"לות בישראל. דוכני ההוצאות לאור שראינו בכיכר העיר בשבוע הספר הם כנצנצים של כוכבים מתים, שימשיכו להאיר עוד שנים לא מעטות, אף שמתו זה כבר. הוצאות לאור ספרותיות בצורתן המוכרת לנו כבר אינן הכרחיות – בלשון המעטה – לספרות ולסופריה.

אני קוראת את המשפטים האחרונים ויודעת שמצד אחד הם ברורים מאליהם ומצד שני קולם רפה. כוחו של מסר הפרישה – וכוחה של הודעה על תום עידן; אפוקליפסה – תלוי בנושא שלה: מיהו זה שמודיע? ומדוע? סופרים אחרים, מצליחים וחזקים ממני, היו נושאים בצורה טובה יותר – באופן משפיע יותר – את הבשורה שכרוכה בהחלטה הזאת. תארו לעצמכם את עמוס עוז אומר: "להתראות הוצאות לאור". תדמינו את דוד גרוסמן מסביר שאין לו עניין עוד בפרסום ספריו בדרך המסורתית. גם סופרים מדרגה אחת נמוכה יותר בסולם המכירות והמוניטין – מי? אתגר קרת? אורלי קסטל-בלום? דורית רביניאן? סופרת אחרת שכולנו מחכים לספר הבא שלה? – יפיקו קול רם וצלול ומהדהד יותר לו היו מודיעים על פרישה כזאת מעולם המו"לות.

אבל את ההחלטה הזאת קיבלתי רק אני עצמי. אף מו"ל בישראל לא יטרד ממנה. עורכים ויחצ"נים לא יזוזו באי-נחת בכיסאותיהם. יהיה זה בבחינת: "נו, אז איך קוראים לה, ארנה קזין, לא תוציא יותר ספרים אצלנו. ניחא. נתמודד ([אימוטיקון](#) של חיוך)". ובכל זאת אנסה להפיק מההחלטה הזאת ערך

הצהרתי, במגבלות המציאות. זאת מתוך מחשבה שהכרה בשינויים דרמטיים במערך הספרותי, תוך הרחבת אופקי הכתיבה ופרסומה – מעבר לתחומי המו"לות המסורתית – יכולה להועיל לסופרים אחרים, בתחילת דרכם או בעיצומה, ולסייע גם למשתתפים אחרים במשחק הספרותי, שכלליו נכתבים מחדש בימים אלה.

אולי לפני שאתאר את ההחלטה על סוף עידן ההוצאות-לאור בחיי, ולפני שאציע אפשרויות אחדות – ריאליות או דמיוניות – לעידן החדש שבפתח, כדאי שאומר כמה מלים על מהו הדבר הזה שנגמר בשבילי, ולו רק לטובת מי שקוראים את השורות האלה ונתקלים כאן בשם שלי בפעם הראשונה. מערכת היחסים שלי כסופרת עם הוצאות ספרים הייתה עד היום טובה ושופעת מזל טוב. בעצם – אם אני זוכרת נכון – לא קרה שהגשתי כתב יד והוא לא התקבל. להיפך: זכיתי לנדיבות רבה מצד עורכות ועורכים, מו"ליות ומו"ל, שהוציאו לאור שבעה מספרי, אף שאף אחד מהם לא עשה רושם של הבטחה לרב מכר.

בסך הכול, אף שכתבתי סיפורים קצרים, מסות, יומן, מדריך כתיבה – סוגות לא בהכרח טובות לעסקים – ועסקתי בביקורת תרבות, בלסביות, ועוד עניינים שאינם מגדירים את המיינסטרים, בכל זאת העורכים והמו"לים הוציאו לאור את ספרי בשמחה ועשו עבודתם נאמנה. הפרידה שלי מעולם ההוצאה לאור היא פרידה מקהילה של עורכים, עורכי לשון, מעמדים, מעצבים, מגיהים, יחצנים – חרוצים ואכפתיים. ומאנשי שיווק – שאתם אני פחות מכירה ולא לגמרי מבינה.

ההיסטוריה של ההוצאה לאור עשירה במהפכות קטנות וגדולות. המצאת הדפוס ההמוני ופיתוחו על ידי יוהאנס גוטנברג והקולגות שלו בגרמניה של המאה ה-15 היא רק חלק מהסיפור. מוציאים לאור בתחילת הדרך היו נזירים במנזריהם, מלכים בארמונותיהם ופרופסורים בקמפוסיהם. מאז המאה ה-19 תעשיית הספרים המסחרית המוכרת לנו הלכה והתפתחה בזכות פיתוחים טכנולוגיים שאפשרו ייצור המוני במחירים נמוכים, וברחבי העולם קמו הוצאות לאור שמונעות בשילוב של אכפתיות ספרותית ועניין עסקי. מחלקות של ייצור, כספים, הפצה ושיווק מקיפות בבית ההוצאה המודרני את הלב של המפעל: העריכה והעורכים. העורכות והעורכים הם אלה שעובדים עם הסופרות והסופרים, בוחרים אותם, מלווים אותם, מטפחים אותם, מעודדים אותם, תובעים מהם, מתקנים להם. בית ההוצאה המודרני כפי שהכרנו אותו עד היום נראה כך: העורך במרכז וכל השאר, המבנה המערכתי כולו, נתון לערכיו ולשיקוליו.

ואולם בעת האחרונה אנחנו עדים לשתי מהפכות עולמיות שכרוכות זו בזו: אחת היא המהפכה הטכנולוגית. זו שמאפשרת מבחינה טכנית לכל אשה ואיש להדפיס ספרים או להפיק ולהפיץ יצירות

ספרותיות בלי שום צורך במערכת מו"לית כלשהי. והמהפכה השנייה היא זו שהזיזה ממרכז ההוצאות לאור את העורכים והעמידה במקומם את אנשי הכספים והשיווק. עכשיו, אם תביטו מקרוב על התנהלותן של הוצאות לאור בישראל תראו איך נשאר פחות ופחות כוח בידי העורכים להחליט, להוביל, לעצב תפישת עולם, לבחור ספרים, להשפיע על כתיבתם, לממן אותה. כל הכוח עובר לידי המשווקים ואנשי הממון.

אני כותבת את הדברים האלה ונזכרת באירוע די מטלטל בשבילי. היה זה לפני כ-11 שנים, כשעוד הייתי חברת מערכת בעיתון "הארץ". יום אחד כינסו את העובדים למפגש של שעות אחדות עם יועץ ארגוני. הוגשו רוגלעך ומשקאות קלים. היו צלחות עם פירות ומיחמים ושקיות תה. היו מעין סדנאות – חילקו אותנו לקבוצות כדי לדבר על מה שאנחנו עושים. אבל הדבר החשוב ביותר שלמדנו באותה פגישה היה זה: מאותו רגע, נאמר לנו, היה עלינו לקבל מושג חדש. ל"הארץ", אמרו לנו, אין עוד "קוראים". מעתה נקרא להם: "לקוחות". עורכים וכתבים הם לפיכך מאותו רגע נותני שירות ללקוחות. לא מבקרי הכוח והשלטון, לא מדווחים ומתעדים, לא כלבי שמירה. רק: נותני שירות. חשוב שנבין את זה, הסבירו לנו, אם אנחנו רוצים לשרוד. במערכת השיקולים של העורכים והכותבים צריך להביא אפוא בחשבון את שביעות רצונם של אותם לקוחות מדומיינים – את הרגלי הקריאה שלהם, את מה שמעניין אותם, את אורכה של כתבה שאותה הם יכולים לטרוח לקרוא.

באותו רגע לא היה אפשר אלא להבין: מתה העיתונות. מה שאנחנו רואים היום הוא אותה אדרת בשינוי גברת. עדיין יש עיתונאים בעיתונות המודפסת שעושים עבודתם נאמנה. עדיין יש עורכים שמקבלים החלטות ברוח עיתונאית מהותית, שבהגדרה אינה יכולה להיות מושפעת מגחמה מדומיינת של לקוחות. אבל העיתונאים האלה הולכים ומתחלפים וזזים למחוזות חדשים.

דבר דומה קרה זה כבר להוצאות לאור. באופן אישי אני רואה את זה הן כסופרת והן כמנחה של כותבים. המסירות של הוצאות לאור לתהליך הכתיבה נפגמה מאוד. פחות ופחות מקבלים לעבודה כתבי יד שדורשים תהליך של ליווי בכתיבה לפני העריכה הסופית. פחות ופחות עובדים עם סופרים שניכרים כשרונם וחריצותם והם זקוקים לדיאלוג מקצועי מעמיק וממושך כדי להפיק את המיטב מהיכולת ומהעבודה. פחות ופחות משלמים מקדמות שמאפשרות להתמסר לכתיבה. פחות ופחות עורכים מקבלים משכורת קבועה ויכולים בעזרתה להתמסר לתהליכים ממושכים. יותר ויותר עורכים מקבלים תשלום בעבור עבודה על כתב יד – כפריילנסרים – ולכן משתלם להם יותר לעבוד עם סופרים שכתבי היד שלהם כמעט גמורים, וכאלה שסיכויי הצלחתם גבוהים במיוחד.

באחרונה זכיתי ללוות שני סופרים חדשים, כישרוניים במיוחד, בכתיבת יצירותיהם. העבודה נמשכה יותר משנה. בסופה שלחו את כתבי היד לעורכים ראשיים בכמה הוצאות לאור. התשובות שקיבלו שניהם, למרות אלמוניותם, מכל ההוצאות, היו מחממות לב. העורכים הרעיפו שבחים על כתבי היד: נאמר על מחבריהם שניכר שהם סופרים של ממש. שהספר מרתק, הדמויות מלאות ועשירות, הסיפור מעניין ומקורי ומטריד. ובכל זאת, כל מכתבי התשובה האלה היו מכתבי דחייה. הספרים

אינם מסחריים מספיק לדידם של העורכים. הם אינם יכולים לשכנע את אנשי השיווק להוציא אותם. הייאוש של הסופרים האלה הוא אחד הדברים שהולידו את המניפסט שיבוא כאן למטה.

ערכת בכירה של תרגום באחת ההוצאות דיברה איתי באחרונה על ספר אמריקאי ששתינו אהבנו מאוד – ממואר יוצא דופן שזכה לשבחים בעיתונות האנגלוסכסית. היא רצתה להוציאו לאור אבל אחרי שיחה עם ההנהלה הבינה שאין לה שם תמיכה. ממוארים, אמרו לה, לא מוכרים מספיק טוב. אלה רק דוגמאות יומיומיות פשוטות. אפשר לומר שמאז ומתמיד מו"לים ועורכים צריכים להתחשב גם בצד העסקי של העבודה. אבל נדמה שעורכים יותר מאי פעם מתרגלים לומר: "מצטערת, לו זה רק היה תלוי בי". וכמובן, צריך לומר: לא הכול נגמר. עדיין יש בהוצאות לאור הממוסדות עורכים טובים שיכולים להתמסר לעבודת הליווי והעריכה. עדיין רואים אור ספרים נפלאים בהוצאות לאור ותיקות. אבל ההוצאות לאור הממוסדות כבר אינן צורה של התארגנות ספרותית שמבטיחה היטב – וממילא לא באופן בלעדי – את עתיד הכתיבה, הספרות, השיחה התרבותית, הקריאה, הביקורת, המחשבה החופשית.

מניפסט ההוצאה העצמית

טיוטה ראשונית להערותיכם

כותבות וכותבים, סופרות וסופרים, מחברות ומחברים של מסות, ממוארים, סיפורים קצרים, נובלות, רומנים, שירה וביוגרפיה – העבודה שלכם חיונית לחברה שלנו: אתם מאפשרים לנו להפליג בדמיון, להתבונן, להבין, להעמיק, לחשוב מחדש, להצביע על המובן מאליו ולהתנגד לו; אתם מעניקים לנו שפה לחשוב בעזרתה על העולם. אתם מעודדים אותנו להתנער, להתעורר. המשוכו נא לעסוק במלאכת הכתיבה. הקפידו להפיק את המיטב מכישרונכם ומהעבודה שלכם. רק אל תמסרו עוד את גורלה של הכתיבה – של הספרות – בידיה של הכלכלה הישנה.

אבד כלח על ההגמוניה של בתי ההוצאה לאור כמעניקים בלעדיים של חותם איכותי; אבד כלח על ההנחה שסופרים נמשחים לכהונת הספרות רק מהרגע שכתב היד שלהם מתקבל בהוצאה ממוסדת. עבר גם זמן של הוצאות לאור כבעלות יתרון מובהק בהפצה. מאז שסטימצקי וצומת ספרים, שתי רשתות גדולות של חנויות, השתלטו על תרבות הקנייה והמכירה של ספרים בישראל, הוצאות ותיקות

בקושי מצליחות להשיג דריסת רגל בסניפים וממילא אין להן די השפעה על מה שהזבנים מוכרים. ביטול חוק הספרים רק העמיק את שקיעתה של הספרות התעשייתית. תמיד ידענו זאת: שהעיקר במערך הספרותי הוא הדיאלוג עם העורכת או העורך. שאפשר להוציא ספרים בהוצאה עצמית. שאין הכרח למסור את הכתיבה שלנו לידי מערכת השיווק של ההוצאות הגדולות. ידענו זאת ושכחנו.

ראו לדוגמה את וירג'יניה וולף. לפני מאה ואחת שנה, ב-23 בפברואר 2017, התהלכה עם בעלה לנארד במורד רחוב פרינגטון בלונדון. הם עצרו ליד חלון הראווה של חנות לאספקת מכונות דפוס. כבר כשנה קודם לכן שוחחו ביניהם על האפשרות שיערכו וידפיסו לבד את ספריה של וירג'יניה (עד אז פרסמה רק רומן אחד, [The Voyage Out](#), בהוצאה לאור של אחיה למחצה, ג'ראלד דאקוורת') כדי להעסיק אותה כתחביב בעתות של דכדוך, ומשום שהתקשתה לעמוד במתח הכרוך במסירת יצירותיה להוצאות מסחריות מעקמות האף. הם חשבו שמוטב להשיג לה את החופש לכתוב ולפרסם כאוות נפשה. והנה תפסה את תשומת לבם מכונה נאה ומרשימה. הם רכשו אותה ב-19 פאונד והניחו אותה על שולחן האוכל בביתם – בית הוגארת'. את יצירות המופת של וירג'יניה וולף התחילו וירג'יניה ולנארד לערוך בביתם, הדפיסו בפינת האוכל, כרכו והפיצו אותן בעצמם בהוצאה הקרויה על שם ביתם (כל שאר הספרים יצאו בהוצאה העצמאית, אבל בהמשך נמסר חלק ההדפסה לבית דפוס תעשייתי גדול). ונסה בל, אחותה של וירג'יניה, עיצבה את רוב הכריכות. בחמש השנים הראשונות של ההוצאה העצמאית שלהם הוציאו לנארד ווירג'יניה ספרים גם [לקטרין מנספילד](#), אי-אם פורסטר, טי-אס אליוט, קלייב בל, רוג'ר פריי וזיגמונד פרויד. מה שהעניקו וירג'יניה וולף ובעלה לעולם הוענק כך, בעבודת צוות משפחתית, בלי מנהלי שיווק וסמנכ"לי כספים.

כותבות וכותבים, עורכות ועורכים, אלה אילנות גבוהים אבל – גם אתם יכולים!

החזירו לעצמכם את העבודה ואת ההקפדה עליה. יותר מאי פעם, הטכנולוגיה עומדת כיום לשירותכם. אתם יכולים להפיץ את הכתיבה שלכם באינטרנט, בצורת מכתבים אלקטרוניים, בצורת ספרים דיגיטליים, אתם יכולים להדפיס ולהפיץ בדואר, אתם יכולים להדפיס ולהפיץ בחנויות. אל תרגישו פחיתות ערך אם האנשים בהוצאות הספרים דחו את כתבי היד שלכם. מצאו דרך משלכם להפיק מהכתיבה שלכם את המיטב. השתתפו נא בשדה הספרותי ובעיצובו באופן פעיל, חיובי וזקוף קומה. היו אתם המשפיעים על האופן החדש שבו אנחנו כותבים, עורכים, מפיצים וקוראים. זכרו נא את העיקר החשוב: שתכתבו בכנות ובהקפדה, שתתאמצו לבחור מלים, משפטים ורעיונות, שתתאמצו ליצור יצירות מעולות בהקשר האסתטי והאתי, שתעבדו בדיאלוג עם בעלי ניסיון וטעם ספרותי מצוינים ועם קוראים, שתמסרו יצירה ספרותית חדשה לחברה. שיקראו אתכם. שתתעורר שיחה.

1. איך תדעו אם היצירה הספרותית שלכם ראויה לשמה?

זה די פשוט: עבדו עם עורכת או עורך בעלי מוניטין. יהיו אלה העורכים המסוימים שתבחרו – חדשים שאתם סומכים עליהם או כאלה שליוו וערכו זה כבר יצירות שאתם מעריכים – שיעניקו ליווי מקצועי

וגושפנקא של איכות לעבודת הכתיבה שלכם. אל תפרסמו יצירות ספרותיות שלא עברו עריכה ספרותית ועריכת לשון באיכות גבוהה.

2. איך תגיעו אל הקוראים?

מצאו במות ספרותיות עצמאיות שאתם מעריכים. הגישו יצירות קצרות לכתבי עת כמו "גרנטה" או "מעברת" או "המוסך" או "הו". החזירו את הכבוד והמרכזיות הראויה לכתבי העת הספרותיים. מיטב הסופרים הידועים בעולם חיו חיי כתיבה מלאים בשבועונים ובירחונים. אל תמעטו בערך של כתבי עת באינטרנט. תמכו בכתבי עת מקומיים כקוראים. חברו לעורכים טובים והקימו כתבי עת משלכם. העלו את ספריכם לאינטרנט בפורמטים שונים. היעזרו בעורכים שלכם – בשמם הטוב – כדי להפיץ את הכתיבה שלכם. היעזרו ברשתות החברתיות כדי להפיץ את בשורת יצירתכם החדשה. הדפיסו עותקים והיעזרו בהתארגנויות של כלכלה שיתופית, של פטרונים – עשו שהקוראים יזמינו מכם מראש עותקים מיצירותיכם.

3. איך יהיה לכם כסף לכתוב?

זהו אינו עניין של מה בכך. זו שאלה רצינית שאין עליה תשובה פשוטה. הרי סופרת שמוציאה לאור את ספרה בהוצאה עצמית – לא רק שאינה מקבלת מקדמה לטובת הכתיבה, היא צריכה גם לשלם בעצמה לעורכים, לכל הפחות, וזו עבודה לא זולה. אבל אל תשכחו שגם היום רק מעטים מאוד משתכרים או מרוויחים מכתביה בהוצאות הממוסדות. והוצאות רבות כיום מפסיקות לממן בעצמן את העריכה ואת ההפקה. ואל תשכחו שעצם ההפקה של יצירה לקריאה – סידורה לטובת קריאה במסך, או לקראת הדפסה – נעשתה עניין זמין וזול מאי פעם. בעצם, ההוצאות הממוסדות עסוקות כיום יותר בהגבלת הפצה – בניסיון לתפוס עליה בלעדיות ולמנוע תחרות – מאשר בהגדלתה והרחבתה. מצאו דרכים יצירתיות לממן את הכתיבה, את עריכתה ואת פרסומה. עבדו בשיטות של גיוס חברתי, או מימון המונים. מצאו פטרונים – כאלה שישלמו לכם דרך אתרים המיועדים להחזיר לחיים את עידן הפטרונות, או ישירות אליכם – קוראים שתומכים בכתיבה שלכם ורוצים עוד ממנה. עבדו בעבודות אחרות שמאפשרות את הכתיבה. הקימו קולקטיבים של תמיכה כספית הדדית. ככל שנלך רבים יותר בדרך הזאת, פטרונות מגוונים יותר יוצו. החברה זקוקה לסופרים ולעורכים. אלה החיים הממשיים. השתתפו בהם.

4. איך תדעו כקוראים מה טוב, מה נחשב?

הפטריארכים של עולם המו"לות אינם בני סמכא בלעדיים. הם בעלי ניסיון וידע נרחב וכבוד מונח במקומו. ואולם הרשו לעצמכם לחפש בני ובנות סמכא נוספים ואחרים. קראו בבלוגים של מבקרים טובים, מבקרות משכנעות. היעזרו בהמלצות מנומקות היטב. הקימו קולקטיבים של קריאה וביקורת. העניקו ערך רב יותר מאי פעם להמלצת זבני הספרים בחנויות הספרים העצמאיות.

5. מה יהיה על חנויות הספרים העצמאיות?

זו אולי אחת הזירות המעניינות והמאתגרות ביותר. שיטת המו"לות המסורתית מן הסתם כבר אינה טובה לחנויות העצמאיות. כל כך בקושי הן שורדות, בגלל המבצעים והתחרות והאינטרנט. בעידן החדש חנויות הספרים העצמאיות יהיו – עוד יותר מתמיד – זירה להשפעה ספרותית וחברתית. ראו למשל את מכונת הדפוס, [The Espresso Book Machine](#), שעומדת בחנות הספרים הנהדרת מקנולי ג'קסון ([Mcnally Jackson](#)) בניו יורק. אפשר להזמין להדפסה בה ספרים מתוך קטלוג גדול של ספרות קלאסית, שזכויות היוצרים שלהם כבר בידי הציבור. אפשר להזמין להדפסה בה עותקי ספרים שרואים אור בהפקה עצמאית. דמיינו חנויות ספרים עצמאיות שיש להן מכונת דפוס קטנה בחלל החנות והן שותפות בייצור הספרים שהן מוכרות. חנויות הספרים העצמאיות יהיו יותר מבעבר אתרים לערבים ספרותיים, שיחות על ספרות, מפגשים עם סופרים, מפגש עם ספרים חדשים וטובים שנבחרו בקפידה על ידי העובדות והעובדים בחנויות. הזבניות יהיו מבקרות ספרות אנושיות מהלכות ומדברות. תארו לעצמכם שכתבתם ספר, ועורכת טובה ערכה לכם אותו, וגרפיקאית טובה עימדה לכם אותו, ובחנות הספרים רוצים למכור לכם אותו, ואתם משלמים להם על ההדפסה, ומשתתפים איתם ברווחים מהמכירות, והם מדפיסים ומעמידים עותקים טריים ישר מהמכונה אל המדף, ובכל פעם שיש ביקוש לעותקים נוספים הם מדפיסים עוד ומציעים לקוראים.

הטכנולוגיה כבר כאן. בואו נשתמש בה לטובת הקפדה על איכות, הגדלת המגוון הספרותי, והחזרת המיקוד למה שהוא העיקר בשדה הכתיבה והקריאה: ספרות יפה – דימויים מעוררים ורעיונות מאתגרים – ושיחה על אודותיה.